

Kemin-Sompion paliskunta
Poroisäntä Mika Kavakka
Vapalehdontie 4
98820 Värriö
mika.kavakka@gmail.com

LAUSUNTO

12.4.2022

Työ- ja elinkeinoministeriö
kirjaamo.tem@gov.fi

Asia: Kemin-Sompion paliskunnan lausunto kaivoslain muuttamisesta

KAIVOSLAIN MUUTTAMINEN

Työ- ja elinkeinoministeriö on valmistellut luonnoksen hallituksen esitykseksi kaivoslain muuttamiseksi.

Kemin-Sompion paliskunta sijaitsee Itä-Lapissa Savukosken ja Sodankylän kuntien alueella. Se on poronhoitoalueen suurin paliskunta sekä pinta-alansa, että eloporolukunsa suhteen tarkasteltuna. Paliskunnan toiminta perustuu ympärivuotiseen luonnonlaitumien käyttöön, hyvin järjestettyyn laidunkiertoon ja organisoituun poronhoitoon. Kemin-Sompion paliskunnan ja Savukosken kunnan alueella porotaloudesta saa toimeentulonsa kokonaan tai osittain noin 200 henkilöä. Se on merkittävä osuus alueen työikäisestä väestöstä. Poronhoitokulttuurilla on vahvat perinteet ja poronhoito elinkeinona on aina ollut kilpailukyinen vaihtoehto alueen nuorille.

Paliskunta sijoittuu poronhoitolain 2 §:n mukaiselle erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetulle alueelle, missä poronhoidolle ei saa aiheuttaa muulla maankäytöllä huomattavaa haittaa.

Paliskunta on erittäin huolestunut koko ajan lisääntyvästä kaivostoimintaan tähtäävästä toiminnasta alueellaan. Kyseinen toiminta aiheuttaa rauhattomuutta ja ylimääräistä liikehdintää porojen laidunalueilla sekä vaikeuttaa poronhoitotöitä ja lisää vahinkoja poroille. Jatkuvasti lisääntyvä kaivostoiminnan uhka aiheuttaa epävarmuutta porotaloudesta elävissä perheissä ja sitä kautta myös sosiaalisia ongelmia. Paliskunnan alueella on satojen neliökilometrien verran kaivoslain mukaisia varauksia ja malmietsintälupia. Paliskunnan uhkana on yli 50 vuotta leijunut Soklin kaivoshanke erämaisessa Tulppion kairassa. Kaivostoiminta aiheuttaisi paliskunnan poronhoidolle kaikkine kumulatiivisine vaikutuksineen huomattavaa haittaa. Alueen poronhoitajat ovat vuosikymmenien löysässä hirressä roikkumisen kokemuksen myötä vakuuttuneita, että kaivoslaki on kipeästi muuttamisen tarpeessa. Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntokierrokselle toimittama hallituksen esitys kaivoslaiksi jättää huomiotta sekä Marinin hallitusohjelman tavoitteet, että lain toimivuuden arvioinnissa todetut muutostarpeet.

Poronhoidon huomioon ottaminen lakiuudistuksessa

Poronhoito-oikeus, porojen vapaa laidunnusoikeus, on ylimuistoinen nautintaoikeus, joka on poronhoitolailla (PHL, 848/1990 3 §) tunnustettu ja säädetty pysyväksi oikeudeksi. Poronhoito on laissa säädettyin rajoituksin sallittua kaikkialla poronhoitoalueella maan omistus- ja hallintaoikeuksista riippumatta. Elinkeinojen vuosisatainen historia tekee poronhoitajista poronhoitoalueella oikeudenhaltijoita, oikeudenomistajia.

Poronhoito perustuu laajoihin, yhtenäisiin luonnonlaitumiin ja porojen vapaaseen laidunnukseen paliskunnan eri alueilla vuodenvaihtelunsa eri vaiheissa. Poroille ja poronhoidolle elintärkeitä ovat laidunrauha sekä laitumien ja vesien puhtaus. Muun maankäytön levittymisen hallitumpi ohjaus on poronhoidon kestävä jatkuvuuden kannalta kohtalon kysymys.

Kaivoslain mukainen toiminta aiheuttaa aina merkittäviä uhkatekijöitä ja konkreettisia haittoja poronhoidolle. Nykyinen kaivoslaki tunnistaa ainoastaan poronhoitoalueen pohjoisimman osan, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta.

Kaivoslain uudistuksessa muutoksia on tehty ainoastaan paliskuntien osallisuutta koskeviin lakipykäliin. Poronhoidon huomioon ottamiseksi, mitä myös Vihervuoren (2019) raportissa edellytetään, kaivoslain mukaisissa menettelyissä poronhoidolle kohdistuvat haitat tulisi selvittää yhteistyössä asianomaisen paliskunnan kanssa koko poronhoitoalueella (38 §). Lisäksi poronhoidolle kohdistuvien haittojen estämiseksi kaivosviranomaisen tulee antaa lupapäätöksissä määräykset koko poronhoitoalueella niin malminetsinnän, kaivostoiminnan kuin kullanhuuhtonankin osalta (51 §, 52 §, 54 §). Nämä edellyttävät muutosta kaivoslain pykäliin.

Vihervuoren (2019) raportissa edellytetään paliskuntien yhdenvertaista kohtelua. Jotta tämä toteutuisi, kaivoslain mukaisesta toiminnasta on selvitettävä vaikutukset ja annettava määräykset haitallisten vaikutusten vähentämiseksi kaivoslain mukaisissa menettelyissä kaikkia paliskuntia koskien. Poronhoitolain mukaiset poronhoito-oikeus (PHL 3 §) ja valtion viranomaisen neuvotteluvollisuus (PHL 53 §) valtion mailla koskevat koko poronhoitoaluetta. Pelkät tiedoksiantojen laajennukset kaikille paliskunnille eivät ole riittäviä.

Ympäristölupa ennen kaivoslupaa

Soklin kaivoshankkeen ympäristö- ja vesitalousluvut kumottiin korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjaratkaisulla KHO 2022:38. Luvat lisäksi palautettiin Pohjois-Suomen AVI:lle. Päätöksessä todettiin muun muassa, että kaivoshanke voisi aiheuttaa toimintansa aikana poronhoitolaissa tarkoitettua huomattavaa haittaa paliskunnan poronhoidolle. Silti kaivoshankkeeseen liittyvää kaivospiiritoimitusta viedään edelleen eteenpäin vanhoilla tiedoilla ja suunnitelmilla. Tilanne on paliskunnalle *täysin kestämaton*: KHO on todennut hankkeen suunnitelmat toteuttamiskelvottomiksi ja suunniteltu kaivostoiminta aiheuttaisi poronhoidolle huomattavaa haittaa, mutta silti hankkeesta vastaava aikoo viedä eteenpäin kaivospiiritoimitusta. Tällaisen menettelyn ei tule olla mahdollista oikeusvaltiossa. Kaivoslupahakemuksen käsittely ja kaivospiiritoimituksen aloittaminen tulee olla mahdollista

vasta kun toiminnasta ja sen vaikutuksista ja niiden estämisestä on kaikki tiedot olemassa. Kaivoslakia on muutettava niin, että kaivoslupaa ei voida myöntää ennen ympäristö- ja vesitalouslupaa. Vasta sen jälkeen on kaikki tiedot olemassa kaivosluvan edellytyksistä ja vasta sen jälkeen voidaan suorittaa kaivospiiritoimitus.

Ympäristö- ja vesitalousluvut tulee lisätä mainintana kaivoslain 47 § (luvan myöntämisen edellytykset).

Pykäläkohtaiset kommentit

8 §

”Erityisellä poronhoitoalueella etsintätyöstä vastaavan on tehtävä kirjallinen ilmoitus myös alueen paliskunnalle”

Muutostarve: Tulee poistaa sana "erityisellä", vain siten toteutuu paliskuntien yhdenvertainen kohtelu:

”Poronhoitoalueella etsintätyöstä vastaavan on tehtävä kirjallinen ilmoitus myös alueen paliskunnalle”

38 § vaatii muutoksen poronhoitoa koskevan momentin osalta (4.mom).

Nykylaisissa todetaan: Lupaviranomaisen tulee erityisellä poronhoitoalueella selvittää yhteistyössä alueella toimivien paliskuntien kanssa luvan mukaisesta toiminnasta aiheutuvat haitat poronhoidolle.

Muutostarve:

Lupaviranomaisen tulee poronhoitoalueella selvittää yhteistyössä asianomaisten paliskuntien, alueen hallinnasta vastaavan viranomaisen tai laitoksen ja hakijan kanssa malminetsintäluvan, kaivosluvan tai kullanhuuhtontaluvan mukaisesta toiminnasta aiheutuvat vaikutukset poronhoidolle, sekä harkita haittojen vähentämiseksi ja estämiseksi tarvittavat toimenpiteet. Tällöin on otettava huomioon:

- 1) hakemuksessa tarkoitetun alueen läheisyydessä voimassa olevat vastaavat luvat;
- 2) mitä poronhoidon kannalta tärkeitä alueita ja toimintoja hakemus koskee;
- 3) muut poronhoitoa häiritsevät alueiden käyttömuodot hakemuksessa tarkoitetulla alueella ja sen läheisyydessä.

Mitä ed. momentissa säädetään, koskee myös sellaisia poronhoitoalueen ulkopuolella toteutettavia hankkeita, joiden vaikutukset ulottuvat poronhoitoalueelle.

Perustelut:

Paliskuntien yhdenvertainen kohtelu haittojen selvittämisessä koko poronhoitoalueella tapahtuvassa luvituksessa ei nykytilanteessa eikä lakiuudistuksessa toteudu. Nykytilanteessa

paliskuntien kuuleminen luvituksen yhteydessä vaihtelee paljon: paliskuntien lausuntoja ei välttämättä oteta huomioon lainkaan tai otetaan huomioon vain osittain.

Lupaharkinnassa on otettava huomioon muiden lupien kanssa tulevat yhteisvaikutukset sekä muiden maankäyttömuotojen aiheuttaman kumulatiiviset haitat.

44 § vaatii lisäyksen:

Varausilmoitus on poronhoitoalueella toimitettava asianomaiselle paliskunnalle.

47 § vaatii lisäyksen:

Ympäristö- ja vesitalousluvut tulee lisätä pykälään luvan myöntämisen edellytykseksi.

Perustelut edellä lausunnossa.

51 § (kohta 2) vaatii muutoksen: tulee poistaa sana ” erityisellä”.

2) poronhoidolle aiheutuvien haittojen vähentämiseksi erityisellä poronhoitoalueella ja...

Perustelut:

Jos poronhoitoa muulla poronhoitoalueella ei mainita, lain tulkitsijalle jää kuva, ettei haittojen vähentämiseksi ole tarkoitus antaa määräyksiä erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetun alueen ulkopuolella. Poronhoitajilla on pitkä kokemus siitä, ettei elinkeinoa oteta huomioon, jollei siitä ole laissa erikseen mainintaa. Vain lainsäädännöllä voidaan ohjata antamaan määräyksiä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi.

52 § (kohta 4) vaatii muutoksen: tulee poistaa sana "erityisellä".

4) poronhoidolle aiheutuvien haittojen vähentämiseksi erityisellä poronhoitoalueella ja..

Perustelut:

Poronhoito on enemmän kuin elinkeino, sillä on ikaikainen pysyväksi oikeudeksi tarkoitettu nautintaoikeus. Erityisesti kaivosluvan antamisen yhteydessä korostuu vaikutusten selvitystarve, neuvottelun tarve ja haittojen estämiseksi annettavien lupamääräysten tarve. Jos poronhoitoa muulla poronhoitoalueella ei mainita, lain tulkitsijalle jää kuva, ettei haittojen vähentämiseksi ole tarkoitus antaa määräyksiä erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetun alueen ulkopuolella.

Poronhoitajilla on pitkä kokemus siitä, ettei elinkeinoa oteta huomioon, jollei siitä ole erikseen mainintaa laissa. Jos poronhoidolle aiheutuvien haittojen vähentämiseksi ei tule lainsäädännöstä ohjausta, ei näitä määräyksiä annata.

54 § vaatii muutoksen: tulee poistaa sana "erityisellä".

3) poronhoidolle aiheutuvien haittojen vähentämiseksi erityisellä poronhoitoalueella ja...

146 § vaatii lisäyksen kohtaan 6):

paliskunnalla on oikeus olla mukana lopputarkastuksessa

165 § vaatii lisäyksen kohtaan 7):

Paliskuntain yhdistys, sillä perusteella, että on kyse laajemmin poronhoitoa elinkeinona poronhoitoalueella tai sen välittömässä läheisyydessä koskevasta hankkeesta.

Perustelut:

Tällainen hanke olisi esimerkiksi uraania sisältävä kaivostoiminta. Uraania sisältävällä kaivostoiminnalla on erittäin suuria ja laajasti poronhoitoaluetta koskevia riskejä puhtaalle luonnontuotteelle poronlihalle ja sen imagolle.

Lopuksi

Kemin-Sompion paliskunnalla on laaja kokemus kaivoslain mukaisesta toiminnasta alueellaan. Paliskunta on kokenut, että poronhoidon huomioon ottamiseksi paliskunnalle kohdistuvat haitat tulee selvittää asianmukaisesti ja tarkasti ja haittojen lieventämistä tulee edellyttää lupamääräyksiin, muuten ne eivät toteudu. Poronhoidolle aiheutuva huomattava haitta on tunnistettava ja tunnustettava esteeksi kaivostoiminnalle, kun se ylittyy.

Paliskunta on erittäin huolissaan alueensa maiden ja vesien säilymisestä puhtaana, sillä ne ovat sen elinehto. Kaivoslain muuttamisessa on turvattava ympäristön tilan säilyminen entistä paremmin. Kaivoslupaa ei saa antaa ennen ympäristölupaa. Tämä periaatteellinen kysymys on muutettava lakiuudistuksessa.

Kemin-Sompion paliskunta

Mika Kavakka , poroisäntä